

PRESENTACIÓ.

**LA RECERCA COM A PROCÉS
D'ENSENYAMENT-APRENENTATGE: LA
REVISTA “ESBOSSOS SOCIALS.
ESTRUCTURA SOCIAL AL PAÍS VALENCIÀ”**

Castelló Cogollós, Rafael
Faus-Bertomeu, Aina
Obiol Francés, Sandra

Des de l'exercici de la docència, són indubtables hui les potencialitats i qualitats formatives que la recerca proporciona en els processos d'ensenyament-aprenentatge. L'adequació de la metodologia basada en la investigació, és a dir, en la tasca de seleccionar i desenvolupar els procediments i interpretacions d'un problema d'investigació preestablert, compta hui amb el vistiplau de gran part de la comunitat docent. Qualsevol disciplina precisa d'una vocació científica; en el cas de la sociologia, a més, el reconeixement de la realitat social com a complexa, heterogènia i canviant desemboca en el conseqüent pluralisme cognitiu i metodològic (Beltrán, 2000). López-Roldán i Facheli ens diuen que “assumir la naturalesa multiparadigmàtica de la sociologia, enquadrar la investigació científica sociològica i justificar la utilització de les tècniques de recerca” (2020: 24) són qüestions inherents a la sociologia com a disciplina. Des d'una perspectiva epistemològica reconeixem en la sociologia la diversitat paradigmàtica de tradicions que posa de manifest la pluralitat de concepcions sobre l'objecte de la sociologia, els models que s'utilitzen, les metodologies emprades i les problemàtiques tractades. Però si ens detenim en la perspectiva ontològica s'ha d'entendre que la pràctica sociològica implica prendre una determinada visió de l'ésser humà i la societat, doncs el propi objecte de la sociologia –la societat– és un objecte de per si difícil de definir, i en el que subjecte i objecte d'estudi es fonen. Així, quan investiguem, el que fem és conceptualitzar la realitat social; com a investigadors/es construïm l'objecte social. En aquest sentit, fer pràctica sociològica, fer investigació sociològica, significa engranar la pràctica empírica –adoptant unes regles metodològiques– i els postulats teòrics –basats en la reflexió i fonamentació del coneixement creat per la disciplina amb una mirada crítica i constructiva.

La revista “Esbossos socials. Estructura social del País Valencià”, vinculada a assignatura “Estructura i Canvi Social del País Valencià” del grau de Sociologia i el doble grau de Sociologia i Ciències Polítiques i de l'Administració Pública de la Universitat de València, planteja la recerca sociològica com a una metodologia d'ensenyament-aprenentatge de l'estudiantat que la cursa. L'objectiu d'aquesta pràctica docent és que l'alumnat obtinga el coneixement teòric i pràctic necessari per a comprendre el concepte d'estructura social, des de l'anàlisi de la seua realitat més propera: el context valencià. Però a més, amb aquesta publicació, que edita i difon l'associació “La Comarca. Associació Divulgativa de Ciències Socials”, es contribueix,

així mateix, a la divulgació del coneixement científic generat pel propi estudiantat sobre el territori valencià.

El contingut teòric de l'assignatura parteix d'un corpus de gran capacitat explicativa: la teoria social de Bourdieu (1988, 1997), que ens serveix per analitzar les relacions de dominació/subordinació i jerarquització en l'estructura social valenciana. L'aplicació teòrica i empírica de la teoria dels camps i l'acció social a la societat valenciana organitza la matèria en blocs temàtics, en un símil als camps socials bourdieusans, des d'on s'aborden les relacions de gènere i generació –les desigualtats de gènere i edat–, les relacions de producció i consum –inequitats derivades de les condicions materials de vida–, les relacions de ciutadania i participació –asimetries produïdes pel sistema polític valencià– i, finalment, les relacions simbòliques –desequilibris que se'n deriven de la construcció social de les identitats col·lectives. En un últim bloc temàtic es recomposa la visió del conjunt de l'estructura social del País Valencià i es posa de manifest la complexitat de les relacions de dominació/subordinació i la jerarquització que s'estableix així com els processos de canvi social –a través els desplaçaments de les diferents posicions socials analitzades–, donat que comptem amb dades longitudinals.

A partir d'aquests postulats teòrics, l'estudiantat elabora un article d'investigació a partir d'una recerca sobre temes que afecten a la realitat valenciana contemporània. D'aquesta manera també, l'estudiantat coneix la seua pròpia posició en l'estructura social, la seua realitat més immediata, per tal de poder arribar des d'allò particular a allò més general. Es tracta d'aconseguir que l'estudiantat desenvolupe conceptes i capacitats, amb l'objectiu de detectar allò que té de comú (universal) i allò que té d'específic (particular) l'estructura social valenciana, en comparació tant amb els models teòrics de l'estructura social, com respecte als models empírics de l'estructura social europea i espanyola. Un procés inductiu que els hi servirà, considerem, en la seua pràctica professional posterior, així com per a estructurar la seua mirada a la realitat social que han d'analitzar com a futures professionals de la sociologia i la ciència política.

L'elaboració de l'article es realitza en el context formal de la matèria a través de diverses sessions de treball anomenades seminaris teòric-pràctics. En una primera sessió introductòria, el professorat presenta les successives fases de la investigació per desenvolupar l'article així com la base de dades quantitativa, donat que aquesta és seleccionada per l'equip docent i és font empírica comú a tots els articles. L'estudiantat, i com a resultat d'una discussió d'allò que consideren rellevant i preocupa de la situació social, i una vegada ja han rebut el contingut teòric sobre l'estructura social valenciana exposada pel professorat, tria la variable estructural (camp) sobre la que espera realitzar la seua anàlisi en funció del sistema de dominació en que pretenga centrar l'estudi. A mode d'exemple, i en cas de tenir interès en conèixer les desigualtats derivades de les relacions materials, escull variables independents com la ocupació, la classe social, la situació socioeconòmica, etc. En un segon moment, es tracta de construir l'esquema que donarà cos al marc teòric sobre el que s'assentarà la investigació, fent ús dels continguts teòrics vistos a l'aula a cadascun dels camps; així es planteja la pregunta d'investigació, els objectius de la recerca i el marc teòric. A la tercera sessió es fa un esforç per tal d'operacionalitzar els conceptes que pretenen treballar en la seua proposta d'article. Això significa cercar maneres de traslladar la realitat que ens envolta, i que és profundament complexa i difícilment abastable, a entitats mesurables. A aquest respecte cal parar atenció doncs l'estudiantat a més d'escollir una variable estructural ha de triar també les variables dependents amb les que assolirà l'objectiu de la seua investigació

d'entre els temes prèviament classificats per l'equip docent. És a dir, l'equip docent d'una banda classifica les variables sociodemogràfiques, que entén com a estructurants, segons la seua pertanyença als distints camps socials –generacional, material, polític i cultural–; i de l'altra, en selecciona d'altres variables que agrupa en dimensions segons temàtiques. Així a cada article s'escull una variable estructural (camp) a analitzar que es posa en relació a una dimensió compartida a tots els treballs d'investigació. La raó d'aquesta actuació rau en l'exposició final dels treballs donat que aquesta dinàmica permet observar i reflexionar com els diversos sistemes de dominació estructurals construeixen les desigualtats socials des de distints camps socials. La quarta sessió es destina a la construcció d'indicadors, partint de les decisions preses per l'estudiantat en la sessió prèvia; així doncs es planteja l'ús de distintes tècniques d'investigació social quantitatives que faciliten l'assoliment dels objectius proposats. Una cinquena sessió teòric-pràctica es destina a la interpretació dels resultats derivats de l'aplicació de les tècniques d'anàlisi i a la resolució dels dubtes que se'n puguen derivar. I les dues darreres sessions del curs es centren en l'exposició a l'aula de cadascuna de les investigacions, ordenades en torns segons camps per tal de dinamitzar la reflexió i debat posterior.

L'estudiantat, experimenta a través d'aquesta metodologia docent, el procediment habitual que requereix la publicació d'una investigació: des del seu plantejament inicial, al desenvolupament teòric i empíric, limitacions i dificultats empíriques, la seua redacció, l'adaptació a les directius i format de la revista i la revisió per parells, fins a la seua publicació. Una vegada tramesa la versió definitiva dels articles, donat que hi ha diversos lliuraments en una avaluació continuada, aquests són valorats pel professorat del grup on imparteix docència seguint criteris com el plantejament rigorós del tema de recerca, l'estructura adequada, la redacció clara, l'adequació adient en l'ús de la font de dades i de la seua anàlisi, l'estructura lògica i coherent, etc. Aquells articles que compleixen aquests requisits són investigacions considerades potencialment publicables i que passaran a la revisió per parells en obert que es realitza des de l'equip docent de l'assignatura, que actuen com a revisors/es. Considerant els dictàmens i correccions incorporades per l'estudiantat es realitza una selecció definitiva dels articles a difondre a través de la revista *Esbossos Socials*.

El present monogràfic, el primer en ser publicat, es titula “Ideologia. Identitat”, i recull els articles de l'estudiantat dels cursos 2018/19, 2019/20 i 2020/21. Aquests van desenvolupar-se a través de “Enquesta de valors¹” (2017), elaborada per la Generalitat Valenciana. Aquesta font de dades té per àmbit d'estudi el territori valencià, amb una mostra composta per individus majors de 18 anys, recollint les dades mitjançant l'entrevista personal en els domicilis de les persones entrevistades.

D'una banda, i com comentàvem adés, l'equip docent va classificar variables estructurals atenent als camps socials d'estudi: generacional –sexe i edat–, econòmic –situació sociolaboral, ocupació, sustentador principal de la llar, nombre de persones amb ingressos a la llar i classe social–, polític –província i mida de l'hàbitat– i cultural –nivell d'estudis de la persona entrevistada i del sustentador principal, i llengua principal d'ús. A cada grup l'estudiantat va escollir un d'aquests camps garantint el professorat que aquests no coincidiren en dos articles. L'estudiantat també va seleccionar conjuntament una àrea temàtica per analitzar com la seua variable estructural s'interrelaciona en aquesta àrea i crea les desigualtats socials. Les dimensions proposades van ser la “ideologia/valors” –on s'inclouen elements que indaguen en la

---

¹ Disponible a l'enllaç: <https://casandra.gva.es/enquestes/content/encuestas/detalle.jsf>

percepció i preferència entre qüestions com el creixement econòmic, el foment de la participació ciutadana o mesures per incrementar la igualtat entre gèneres, rendes, serveis d'atenció ciutadana bàsics, etc.), “Participació política” –indagant en aspectes com l'associacionisme, l'interès en la política, la desafecció política, pràctiques polítiques convencionals i no convencionals, etc-, “valors i ciutadania” –amb la anàlisi a sobre pràctiques sobre el considera bona ciutadania, prioritat dels valors a inculcar als menors, preferència de valors materialistes o postmaterialistes, etc.-, i la “identitat etnitorrial/nacional” –cercant diferències en relació a la identitat, l'organització territorial, els models d'estat, etc.). És per aquest motiu que els articles presenten una diversitat de temàtiques.

Volem agrair a qui ha fet possible aquesta publicació: l'estudiantat. Que va acceptar aquest repte, mostrant la seua capacitat de reflexió, l'esforç i implicació en la seua adquisició de coneixement i la seua capacitat de treball en grup.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

BELTRÁN, Miguel (2000). Cinco vías de acceso a la realidad social. En: García Ferrando, Ibáñez y Alvira (Eds.) *El análisis de la realidad social* (pp. 189-222). Madrid: Alianza (3ª edició).

BOURDIEU, P. (2006 [1988]). *La distinción*. Madrid: Taurus.

BOURDIEU, P. (1997). *Razones prácticas: sobre la teoría de la acción*. Barcelona: Anagrama.

LÓPEZ-ROLDÁN, Pedro i FACHELLI, Sandra (2015). *Metodología de la Investigación Social Cuantitativa*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.